

PORAZDELITEV SRPIČNE TRSTNICE (*ACROCEPHALUS SCIRPACEUS*) IN RAKARJA (*A. ARUNDINACEUS*) V SLOVENSKEM PRIMORJU

Iztok GEISTER

SI-6276 Pobegi, Kocjančiči 18

IZVLEČEK

V gnezditvenem obdobju 1998 so bili ob vodnih tokavah v slovenskem Primorju popisani pojoči samci dveh vrst trstnic: srpične trstnice (*Acrocephalus scirpaceus*) in rakarja (*A. arundinaceus*). Rezultati so prikazani na zemljevidih. Obravnavan je vpliv čiščenja vodnih tokav na populacijsko dinamiko rakarja.

Ključne besede: *Acrocephalus scirpaceus*, *Acrocephalus arundinaceus*, porazdelitev, slovensko Primorje

UVOD

Večina ptic iz rodu trstnic je specializiranih za življenje v trstišču. Na svetu poznamo 28 vrst trstnic iz rodu *Acrocephalus*, od tega jih v Evropi živi 8. V Sloveniji gnezdi pet vrst: močvirska (*Acrocephalus palustris*), srpična (*A. scirpaceus*) in bičja trstnica (*A. schoenobenus*), tamariskovka (*A. melanopogon*) in rakar (*A. arundinaceus*) (Geister, 1995). Robidna trstnica (*A. dumetorum*) je pri nas redka selivka (Šere, 1991), plevelna trstnica (*A. agricola*) pa redek klatež (Šere, 1998). V Evropi velja za najbolj redko povodna trstnica (*A. paludicola*) (Tucker & Heath, 1994). Njena selitvena pot drži tudi prek Slovenije, vendar podatkov o tem ni posebno veliko.

V slovenskem Primorju zanesljivo gnezdi tri vrste trstnic: dokaj pogosta sta rakar in srpična trstnica, v nasprotju s celinsko Slovenijo je ob morju močvirska trstnica redka, za tamariskovko je vprašljivo, ali gnezdi, medtem ko za bičjo trstnico ni podatkov o gnezdenju (Škornik *et al.*, 1990; Geister, 1995).

Glede na skupen življenjski prostor srpične trstnice in rakarja v slovenskem Primorju bi utegnili biti zanimiva primerjava njune porazdelitve. Nemara vzorec porazdelitve odslkava izbiri ekološke niše in potrjuje ali zanikuje medvrstno tekmovanje za življenjski prostor.

METODA

Navzočnost pojočih samcev sem popisoval v dopoldanskih urah od 9.6. do 29.6. 1998. Kljub sorazmerni stabilnosti vremena med tritedenskim vsakodnevnim popisovanjem sem verodostojnost podatkov na nekaterih lokalitetah večkrat preveril: ugotovil sem, da se odkrivnost v tem obdobju ni bistveno spreminjala. Porazdelitev pik na zemljevidu ustreza porazdelitvi pojočih samcev v naravi, kar je tipično za kartirno metodo. Število pojočih samcev lahko enačimo s številom gnezdečih parov, vendar to niti ni potrebno, saj gre v prvi vrsti za primerjavo porazdelitve obravnavanih dveh vrst z določenega gnezditvenega vidika.

Popisno območje se razprostira od Zaliva Sv. Jerneja do ustja Dragonje (sl. 1). Omejeno je na ravninsko področje vodnih tokav s pripadajočimi somornimi močvirji in omrežjem odcednih in namakalnih jarkov. Po rekah sega od ustja nazgor: po Rižani do jezua pri Portonu, po Badaševici do mostu v Vanganelu, po Drnici do Bandela in po Dragonji do Stare Vale pod Krkavčami.

Na območju občine Koper je šest popisnih območij: ankaransko obsega Bonifiko med Rižano in desnim razbremenilnikom navzgor do ankaranskega križišča, bertoško območje Bonifiko med Rižano in levim razbremenilnikom, škocjansko območje Škocjanski zatok, koprsko Bonifiko med starim mestnim jedrom in Semedelu ter vanganelško z Badaševico do Šalare s Pradišjorom.

Na območju občine Piran je pet popisnih območij: Sečoveljske soline vključno z ustjem Dragonje, dolina Dragonje, dolina Drnice (vključno s Staro Dragonjo na Drniškem polju), Fažanska vala in Strunjanska dolina vključno s solinami in zatokom Stjuža.

Pregledani so bili tudi Jernejski potok (Parecag), Fažana (Lucija), brezimni potok na Polju pri Izoli s tamkajšnjim zadrževalnikom in potok Cerej v Vanganelški dolini, vendar na vseh teh lokalitetah ni bil odkrit noben pojoči samec obravnavanih dveh vrst.

REZULTATI IN RAZPRAVA

Rezultati popisa so predstavljeni z distribucijskima kartama (sl. 2, sl. 3).

Tab. 1: Število pojočih samcev srpične trstnice (*A. scirpaceus*) in rakarja (*A. arundinaceus*) na koprskem območju.

Tab. 1: Number of Reed Warbler *A* and Great Reed Warbler singing males in the area of Koper.

Koprsko območje	<i>A. scirpaceus</i>	<i>A. arundinaceus</i>
Ankaran. bonifika	13	18
Serminsko območje	1	6
Škocjanski zatok	12	7
Bertoška bonifika	1	8
Koprska bonifika	7	1
Vanganelško polje	1	23
Skupaj	35	63

Tab. 2: Število pojočih samcev srpične trstnice (*A. scirpaceus*) in rakarja (*A. arundinaceus*) na piranskem območju.

Tab. 2: Number of Reed Warbler and Great Reed Warbler singing males in the area of Piran.

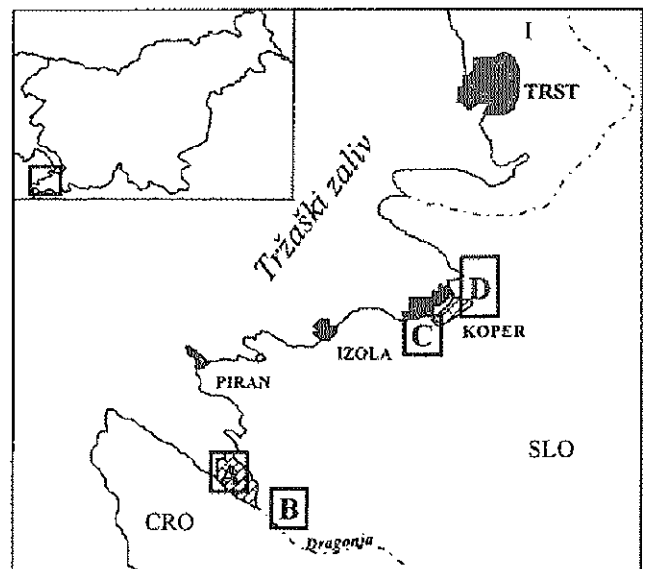
Piransko območje	<i>A. scirpaceus</i>	<i>A. arundinaceus</i>
Sečoveljske soline	14	9
Drnica	2	17
Dragonja	1	5
Strunjanska dolina	-	1
Skupaj	17	32

V slovenskem Pimorju je bilo junija 1998 popisanih 52 pojočih samcev srpične trstnice in 95 pojočih samcev rakarja. Največji gostoti srpične trstnice sta v depresiji Ankaranske bonifike, kjer je na 100 ha pelo 13 samcev, in v predelu Fontanelli v Sečoveljskih solinah, kjer je na 18 ha pelo 9 samcev, kar je oboje precej pod evropskim povprečjem. Kolikšno je to povprečje, je

težko reči iz dveh razlogov: ker srpične trstnice gnezdiijo polkolonijsko in ker lahko gnezdiijo tudi na najmanjših s trstom poraslih krajih, ki včasih ne presegajo niti površine 1 m² (Hagemeyer & Blair, 1997). Na Nežiderskem jezeru v Avstriji poje 30 samcev na hektar trstišča (Dick *et al.*, 1994).

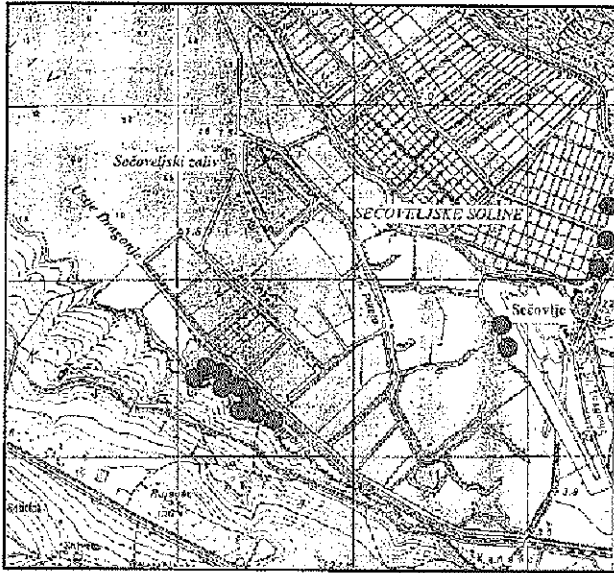
Največja koncentracija rakarja je bila ugotovljena na Badaševici v Vanganelški dolini, kjer je bilo na trikilometrski razdalji evidentiranih 19 pojočih samcev, kar preračunano pomeni 6,4 para/ha (če zanemarimo možnost poligamnih samcev), kar je v mejah evropskega povprečja, ki je 1,2-11 pojočih samcev na hektar trstišča (Hagemeyer & Blair, 1997).

Pri prebiranju splošnejše ornitološke literature dobis vtis, da naj bi srpična trstnica naseljevala manjša zaprta trstišča, medtem ko naj bi rakar naseljeval trstišča ob odprti vodni površini. Srpični trstnici najbolj ustrezajo trstišča s tanjšimi, rakarju pa trstišča z debelejšimi steblikami trsta, na kar lahko sklepamo že po velikosti oprijemalne noge. Poleg tega naj bi bilo v rakarjevem habitatu navzoče tudi večje število suhih, to je prejšnjeletnih trstnih steblik. Opazovanja in popis iz slovenskega Primorja tega ne potrjujejo. Največja koncentracija rakarjev je bila ugotovljena v tokavi s tankimi letošnjimi trstnimi steblikami brez prejšnjeletnih.

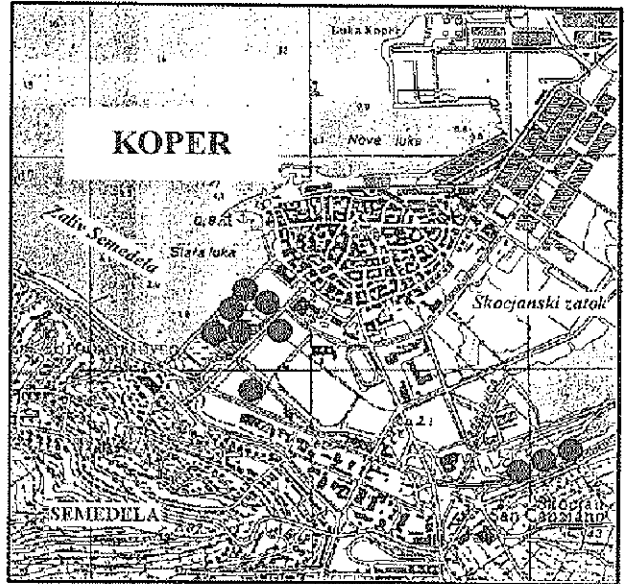

Sl. 1: Obravnavano območje (A - Sečoveljske soline, B - dolina Dragonje in Drnice, C - Koprška bonifika in del Škocjanskega zatoka, D - Škocjanski zatok, Ankaranska bonifika in Vanganelško polje).

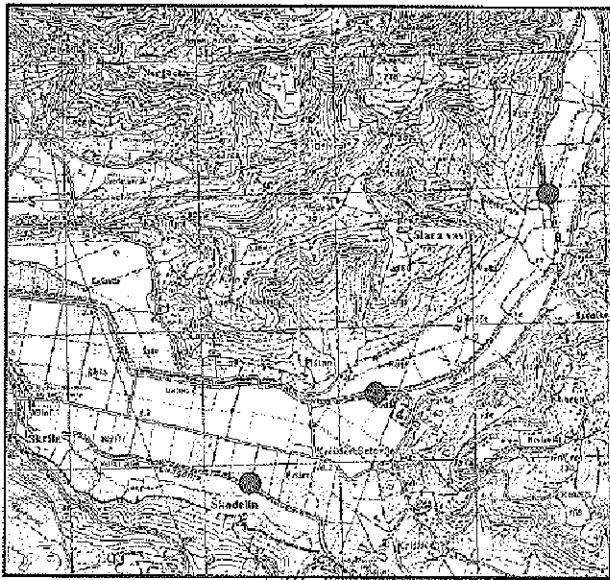
Fig. 1: Study area (A - Sečovlje salina, B - Dragonja and Drnica valleys, C - Koprška bonifika and a part of Škocjan Inlet, D - Škocjan Inlet, Ankaranska bonifika and Vanganelško polje).

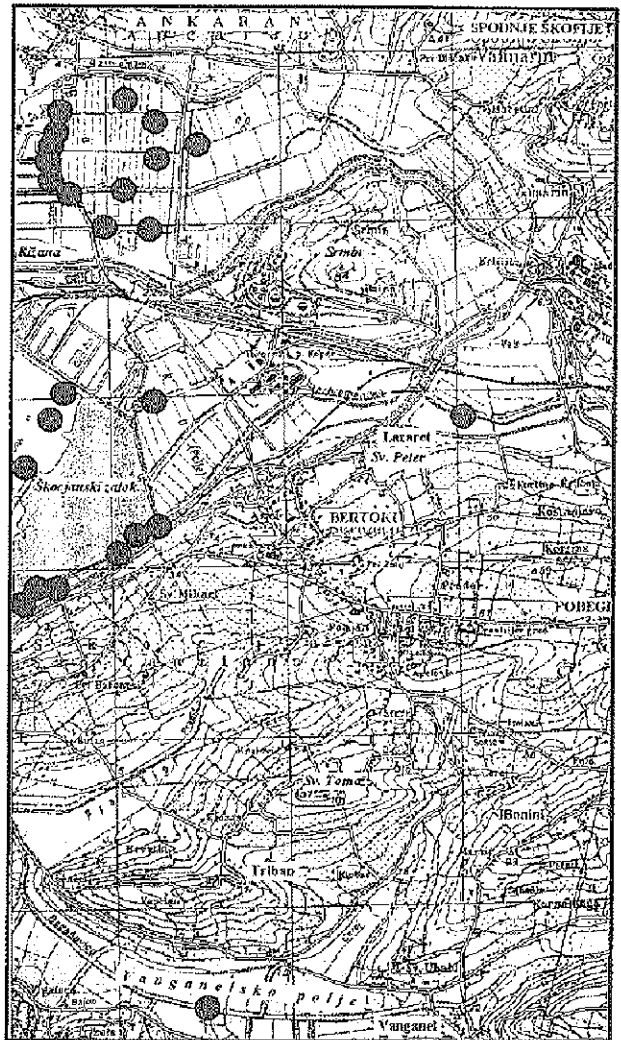
A

C

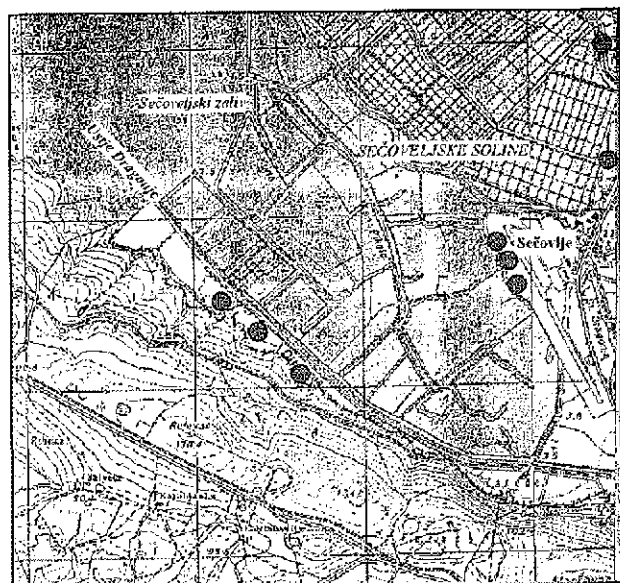
B

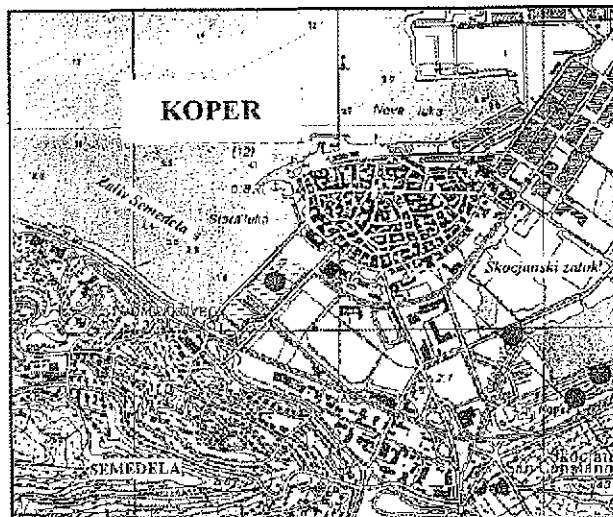
D

Sl. 2: Porazdelitev srpične trstnice (*Acrocephalus scirpaceus*) v slovenskem Primorju.

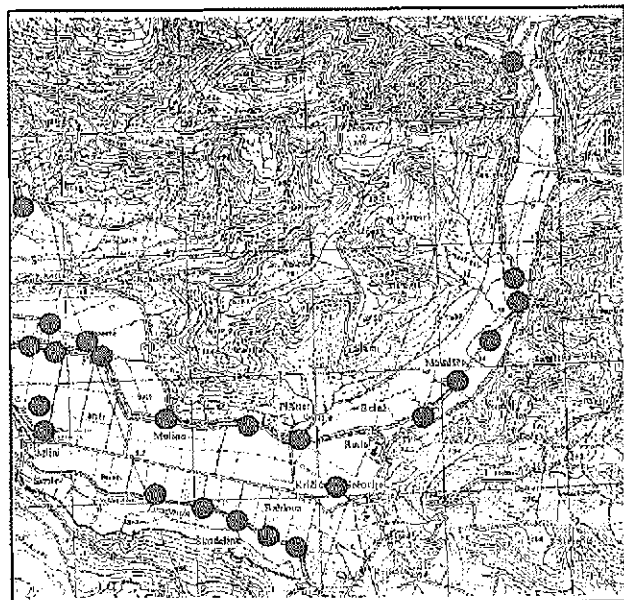
Fig. 2: Distribution of Reed Warbler in Slovene Littoral.

A

C

B

D

Sl. 3: Porazdelitev rakarja (*Acrocephalus arundinaceus*) v slovenskem Primorju.
 Fig. 3: Distribution of Great Reed Warbler in Slovene Littoral.

O tem, kakšno ekološko nišo zavzema vsaka vrsta trstnice v trstišču, je obširno pisal Leisler (1981). Njihove habitate je razdelil predvsem na osnovi vertikalne in horizontalne razslojenosti in strukturnih lastnosti trstišča. Na Nežiderskem jezeru opravljene raziskave strukturnih lastnosti v treh starostnih razredih (Dick *et al.*, 1994) so pokazale, da je največja višina trsta (3,2m) v dve- do triletnem sestoju, kjer je tudi največja debelina steblik (4,8 mm), največja gostota steblik (53,6/0,1m) v več kot petletnem sestoju, kjer je tudi največ polomljenih steblik (44,8/1m) in največje število jas (6,9/100m).

Rezultati raziskav različnih avtorjev, ki so jih za Nežidersko jezero zbrali zgoraj navedeni avtorji, so pokazali, da je največja gostota rakarjev (2,8 para/ha) v trstišču, ki je mlajše od pet let, in največja gostota srpičnih trstnic (28,5 para /ha) v trstišču, ki je starejše od pet let. Obe trstišči sta pod vodo, drugo je veliko gostejše od prvega. Raziskave so pokazale, da je za rakarja optimalno trstišče v začetnem stadiju rasti in pesimalno v srednjem stadiju rasti, medtem ko je za srpično trstnico optimalno trstišče v srednjem stadiju in pesimalno v začetnem in končnem stadiju rasti. Za zadnji stadij trstišča so značilni plast polomljenega trsta, razredčeni sestoj in umikajoča se voda. Tako nas ne sme presenečati, da je največja gostota rakarjev v Slovenskem Primorju ravno v redno vzdrževanih uravnanih

tokavah, kjer so korito in brežini vsako leto znova otrebljeni in trstišče pomlajeno. Rakarju kot pionirski vrsti namreč ustreza začetni stadij rasti v regresivnem vegetacijskem nizu. Tudi splošna predstava, da rakar prebiva ob odprtih vodah, se izkaže po tem premisleku za točno, saj se trstišče ob jezerskih bregovih pomlajuje na vodni strani.

Največja koncentracija rakarja je bila ugotovljena v uravnanim in redno vzdrževanem koritu Badaševice. Na pomen sonaravnega čiščenja trstiščnih jarkov za gnezditve ptic opozarja Sovinc (1997), vendar je treba povedati, da Badaševico čistijo totalno, po obeh brežinah in nad vodo, vendar očitno zunaj vegetacijskega obdobja. Nedvomno je pomembna tudi izvedba uravnave te hudourniške reke, ki se je zaradi številnih pragov po uravnavi spremenila v počasni tekoči tokavo s številnimi tolmuni. Predeli te kakor tudi drugih tokav, kjer je bila košnja trstišča opravljena v vegetacijskem obdobju, so razumljivo brez trstnic.

Razmerje med srpično trstnico in rakarjem je v optimalnem habitatu, kakršno je Nežidersko jezero, najmanj 4 in največ 7 proti 1, v slovenskem Primorju pa je razmerje obrnjeno, rakarja je še enkrat toliko kot srpične trstnice, kar dokazuje velik vpliv čiščenja vodnih tokav na populacijsko dinamiko trstnic v slovenskem Primorju.

DISTRIBUTION OF THE REED WARBLER *ACROCEPHALUS SCIRPACEUS* AND THE GREAT REED WARBLER *ACROCEPHALUS ARUNDINACEUS* IN THE SLOVENE LITTORAL

Iztok GEISTER

SI-6276 Pobegi, Kocjančiči 18

SUMMARY

In 1998, 52 Reed Warbler males and 95 Great Reed Warbler males were recorded in the Slovene (Adriatic) Littoral along various lowland water courses up to 30 m asl, i.e. regulated rivers and streams and their discharge channels, drainage ditches and brackish marshes. The Reed Warbler's density was far below the European average, while in the Great Reed Warbler it was somewhere within the limits of this average.

The greatest density (6.4 pairs/ha) as far as the Great Reed Warbler is concerned was established along the regularly maintained (cleansed) channel of the regulated Badaševica rivulet, which proves that the Great Reed Warbler is indeed a pioneer species inhabiting the initial development phase of the reeds. The fact that in the Slovene Littoral the Great Reed Warbler is almost twice as abundant as the Reed Warbler confirms the presumption about the strong impact of drainage cleansing on the population dynamics of reed warblers.

Key words: *Acrocephalus scirpaceus*, *Acrocephalus arundinaceus*, distribution, Slovene Littoral

LITERATURA

Dick, G., Dvorak, M., Grill, A., Kohler, B. & G. Rauer (1994): Vogelparadies mit Zukunft? Ramsar-Bericht 3: Neusiedler See - Seewinkel. Bundesministerium für Umwelt, Jugend und Familie. Wien.

Geister, I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije. DZS.

Hagemeijer, W. J. M. & M. J. Blair (1997): The EBCC Atlas of European Breeding Birds. Their distribution and abundance. T & AD Poyser. Calton, London.

Leisler, B. (1981): Die ökologische Einnischung der mitteleuropäischen Rohrsänger (*Acrocephalus*, *Sylvia*nae). I. Habitattrennung. Vogelwarte 31: 45-74.

Sovinc, A. (1997): Vpliv čiščenja trstiščnih jarkov na gnezdenje ptic. *Acrocephalus* 84: 133-142.

Šere, D. (1991): Robidna trstnica *Acrocephalus dumetorum* - nova vrsta ornitofavne Slovenije. *Acrocephalus* 48: 70-75.

Šere, D. (1998): Plevelna trstnica *Acrocephalus agricola* ugotovljena tudi v Sloveniji. *Acrocephalus* 87-88: 49-52.

Škornik, I., Makovec, T. & M. Miklavc (1990): Favnišični pregled ptic slovenske obale. *Varstvo narave* 16: 49-99.

Tucker, G. M. & Heath, M. F. (1994): Birds in Europe. Their Conservation Status. BirdLife International. Cambridge.

